

DIVOKÁ PUSTINA

GARY PAULSEN

Mrazivé severské putování
se psím spřežením

Copyright © 1990 by Gary Paulsen
Translation © Jana Vlčková, 2019
Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.
Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Z anglického originálu WOODSONG
přeložila Jana Vlčková
Redakční úprava Draha Smutná
Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek,
v edici Klokán, 2020
shop@alpress.cz
Vydání první

ISBN 978-80-7633-163-1

*Tato kniha je věnovaná fence Cookie,
která zemřela 10. září 1989.*

„Její duše stoupá na křídlech havrana...”

ALJAŠKA

MAPA IDITARODU

1. Anchorage
2. řeka Eagle
3. Settler's Bay
4. Rainy Pass
5. Gorge
6. řeka Rhone
7. Spáleniště
8. Nikolai
9. McGrath
10. Iditarod
11. Shageluk
12. Kaltag
13. Unalakleet
14. Shaktolik
15. Nortonův záliv
16. Koyuk
17. Elim
18. Nome
20. Mount McKinley (Denali)
21. Aljašské hory
22. pohoří Kuskokwim
23. Brooksovo pohoří
24. Fairbanks

JÍZDA SE PSÍM SPŘEŽENÍM

1

O lese jsem nevěděl skoro nic. Pochopil jsem ho, až když bylo skoro pozdě. Což je zvláštní, protože moje ignorantství pramenilo ze znalosti.

Většinu života jsem strávil v lese nebo na moři. Po většinu času jsem spal a probouzel se venku a byl jsem v těsném kontaktu s tím, co nyní nazýváme životním prostředím. Moji strýcové tomu jednoduše říkali „les“.

Lovili jsme drobnou i vysokou zvěř. Stříleli jsme a zabíjeli, a přestože jsem později dospěl k názoru, že střílet a zabíjet je špatné, tehdy jsem si to nemyslel a naháněním zvěře jsem trávil prakticky všechn svůj čas.

A nic jsem se nenaučil.

Možná největší paradox v chápání „lesa“ je ten, že mnozí z těch, kteří si v lese užívají, do něj chodí pouze ničit.

Přiznávám, byl jsem lovec, a to náruživý. A právě neuvěřitelné násilí mě přimělo pokusit se přírodě porozumět a učit se od ní, aniž bych jí ublížil.

* * *

Dlouho jsem žil v nevědomosti. V pohádkovou verzi lesa jsem věřil málem do čtyřiceti let.

Ošálen naivními filmy Disneyho a ostatních, jsem žil v domněnání, že Bambi vždy vyvázne ze střelby se zdravou kůží. Nikdo nikdy nebude zraněn. Ačkoliv jsem lovil a zabíjel, vždycky mi to připadalo tak nějak čisté a odtržené od reality. Zabíjel jsem v přesvědčení, že každý příběh končí šťastně.

Až do toho prosincového rána...

Jel jsem s psím spřežením kolem rozlehlého jezera, abych nakladl pasti. Byl začátek zimy a led ještě nezesílil natolik, aby udržel saně a spřežení. Jinak bych to vzal přes vodu. Cesta po břehu byla dost drsná, ale já řídil odpočaté osmispreží, takže necelých deset kilometrů navíc nepředstavovalo žádný velký problém.

Panovalo nádherné zimní ráno. Mohlo být tak dvanáct pod nulou a slunce zářilo skrze ledové krystaly ve vzduchu, takže se zdálo, že všechno jiskří. Psi vzorně běželi, pěkně rytmicky, a dokonale spolupracovali. Objížděli jsme jezero, cesta vedla dolů a doprava. Na návrší po naší levici rostly vrby a křoví a vytvářely podél stezky něco jako stěnu.

Psi stále uháněli dlouhými skoky, přestože měli v nohách víc než patnáct kilometrů, a já jsem jich byl plný – můj život jich byl plný. Tančili jsme se zimou, jak se občas stává. Neubránil jsem se úsměvu. Prostě jsem se zubil jako idiot nad tou velkolepostí. Část mé duše zpívala prastarou navažskou modlitbu:

Krása nade mnou

Krása pode mnou

Krása přede mnou...

Takhle jsem se cítil a často se tak cítím, když řídím psi spřežení. Opájel jsem se krásou, a právě v tom okamžiku vyskočila z křoví po levé straně laň jelence běloocasého a prchala po břehu dolů k jezeru.

Sníh podél stezky byl asi půl metru hluboký a prachový. Dlouhými běhy ho rozstříkovala kolem sebe a tím pádem zasněžovala vše okolo. Doslova a do písmene přelétla nad hlavou vůdčího psa, obrovského bílého hafana podobného vlkovi, jménem Dollar. Ten se jí tak lekl, že na zlomek vteřiny padl na břicho a přikrčil se, než se zase zvedl – skoro jako odražený kámen – a pokračoval v běhu. Uháněli jsme hodně rychle a jelenec taky pelášil jako šílený, takže nás během několika vteřin dělilo hezkých pár metrů, a přesto jako bychom sledovali zpomalený film.

Laň doprovázel zápach strachu. Byl cítit, přestože se kolem nás sotva mihla. Byl vidět. Oči třesla tak, až se zdálo, že jí každou chvíli vypadnou z hlavy. Tlamu měla otevřenou a jazyk jí visel na stranu. Čelist i krk pokrývaly sliny.

Psi pach strachu okamžitě poznají, ale já vždycky tak úspěšný nejsem, ani když se sám bojím. Je v něm cosi měděného, kovového, smíchaného s odérem moči a výkalů. Objevuje se, když je někdo strachy bez sebe, jako ta vyděšená laň.

Pach psy vzrušil a přidali na tempu, ačkoliv pokračovali dál po stezce. Ohlédl jsem se a uviděl, čeho se laň děsí.

Vlci.

Přelétli přes cestu a hnali se za laní. Nebyli to velcí vlci lesní, ale o něco menší severští vlci, kteří vystačí s podrostem a křovím. Každý váží dvacet, pětadvacet kilo a velikostí se vyrovnají psům z mého spřežení. Myslím, že se jim říká prérijní kojoti.

Až na to, že se chovají jako vlci. Žijí ve smečkách a dodržují sociální strukturu jako lesní vlci. Stejně i loví.

A momentálně lovili laň.

Bylo jich sedm a ani jeden se nepodíval na stezku, aby si mě všiml. Bezhlavě se hnali za laní. Soustředili se výhradně na ni a její pach. Jako bych tu vůbec nebyl.

Doháněli ji.

Šlápl jsem na brzdy a vyhodil sněžnou kotvu, abych psy zastavil a otočil. Okamžitě se rozběhli ze stezky dolů k jezeru, aby dohonili jelence a vlky. Sněžná kotva se uvolnila a začali jsme klouzat po břehu. Vyrhl jsem kotvu ze sněhu a zahákl ji za nevysoký topol. Tím jsem nás udržel.

Vydešená laň vytušila svůj neodvratný konec a v panice skočila na nepevný led. Vzprímený ocas připomínal bílou vlajku. Pokusila se znovu rozběhnout a spasit se útekem, ale led byl moc tenký.

Příliš tenký na její hmotnost a drobná ostrá kopýtka. Promlátil se pod ní a ona zmizela v obrovském gejzíru ledové tříště a vody.

Okamžitě se vzpamatovala a divoce se pokoušela vyškřábat na pevný led. Vynaložila značné úsilí a poháněla ji panika, takže to nakonec zvládla.

Avšak nedobrovolná koupel ji příliš zpomalila.

Zatímco bojovala s tříštícím se ledem, ztratila náskok a vlci ji dostihli.

Vrhli se na ni.

Často jsem byl svědkem toho, jak v lůně nádherné přírody predátor selhal. Pravda je, že málokterý pokus o ulovení kořisti bývá úspěšný. Jednou jsem viděl bobra, jak uprostřed zimy vylezl z díry v ledu poblíž svého doupěte a postavil se čtveřici vlků. Sám utrpěl nepatrné kousnutí do ocasu, zato vlky pořádně pošramotil svými zuby – jednoho zabil a ostatní tři zranil. Viděl jsem králíky, kteří přechytračili lišky, a sledoval jsem zrzavé veverky, jak škádlí kuny a utečou jim. Ale tentokrát to mělo být jinak.

Nikdy dřív jsem neviděl vlky zabít velké zvíře a vlastně ani nikdy potom. Bylo to příšerné a nebyl jsem na něco takového připravený. Domníval jsem se, že dobře vím, jak to v lese chodí. Lovil jsem, nastražoval pasti, byl jsem v armádě a viděl i udělal jsem pár hnusných věcí, ale na zabíjení jsem mentálně připravený nebyl.

Zejména proto, že Disney a „dokumentární“ filmy o životě v přírodě a televizní programy představují vlky hodně idylicky, a nikdy se nezmiňují o zabíjení.

Nemluví o krvi.

Ve filmech vygraduje souboj na život a na smrt a následuje požíráání mršiny. V knihách je to vždy popsáno klinicky a technicky.

Jenže ve skutečnosti to není klinické ani technické.

Je v tom hrůza.

Vlci nezabíjejí „čistě“. (Pokud něco takového existuje.) Smrt přichází pomalu, krutě a bolestivě, a pouze ti, kdo ji nespátřili na vlastní oči, budou argumentovat přírodním výběrem a nutností odstranit slabé kusy, které si za svůj osud v podstatě můžou samy.

Dva vlci chytili laň za nos, stáhli jí hlavu k ledu a drželi. Ostatní ji na střídačku rvali z druhého konce. Trhali a škubali, rozdírali ji na kusy a ona po celou dobu stála na nohách a žila.

Neměl jsem u sebe zbraň, jinak bych ji, myslím, použil. Měl jsem trochu potíže se psy, protože pach krve zahrál na jejich vlčí strunu. Chtěli se podílet na zabíjení.

Tahali a škubali za šňůry tak silně, až jsem se obával, že je přetrhnou. Brodil jsem se hlubokým sněhem podél břehu a klopýtal a držel jsem je – jeden mě kousl do ruky – ale nedokázal jsem odtrhnout zrak od hororové podívané.

Všechno probíhalo v tichosti.

Laň stále stála, ačkoliv jí vlci vytrhali střeva a živili se jimi. Chtěl jsem to ukončit. Chtěl jsem, aby pro ni utrpení skončilo.

Konečně klesla.

Ale ani tehdy nezhasla. Ani v mých myšlenkách neumírá. Jenom padne. Pořád a pořád ji vidím, jak padá a oni ji trhají. Když už jsem to nemohl vydržet, když už jsem toho měl plné zuby a nenáviděl jsem všechny vlky za tu hrůzu, tak jsem zařval:

„Nechte ji být!“

Nejspíš jsem taky klel, ale na tom nezáleželo. Když jsem zahulákal, bylo to, jako by se zastavil film. Vlci dosud nepostřehli, že tam jsem. Tolik se soustředili na zabíjení a na pach krve, že nevnímali mě ani psy, ale můj hlas je zastavil.

Ale nevyděsil.

Laň ležela rozpláclá na ledu, ze zadku se jí kouřilo. Vlci se zarazili a podívali se na mě a na psy.

Jenom to. Dívali se.

A já jsem věděl, že jsem pochybil. Neměl jsem na ně křičet, protože tím jsem přerušil něco, čemu nerozumím, jakousi pradávnou věc, o které nic nevím, stejně jako nemám potuchy, jak se žilo v době ledové.

Zarazili se a zírali na mě.

Jeden z nich, myslím, že to byl samec, protože byl větší než ostatní, se postavil na zadní, aby lépe viděl přes husté vrbové křovisko. Stál přede mnou jako člověk. V ranním slunci zvedl hlavu kompletně pokrytou krví.

Kouřilo se z ní. Strčil ji do břicha své kořisti a byl nasáklý krví laně stejně jako zadní část jejího těla lemovaná šarlatovou kaluží. Vlk stál na zadních dvě nebo tři vteřiny, zíral na mě a skrze mě. Viděl do mě a já začal částečně chápat jeho.

Uvědomil jsem si, že vlci si nepočínají špatně nebo správně – oni zkrátka jsou.

Vlci nevědí, že jsou vlci.

Tohle jméno jsme jim dali my, označovali jsme je. Netuším, jak vlci smýšlejí sami o sobě, to nikdo neví, ale věděl jsem a dosud vím, že je špatné vyžadovat po nich, aby byli takoví, jaké bychom je chtěli mít.

A s tímto poznáním přišlo malé porozumění. Dostavila se touha poznat víc. Naučit se chápat nejen vlky, ale i všechno ostatní v lese. Všechna zvířata, všechny ty tanečky...

A začalo to krví.

2

Vzhledem k tomu, jak obrovský vliv mají psi na můj život, jsem k nim přišel poměrně pozdě a dost zvláštním způsobem.

Bylo mi čtyřicet a žil jsem v chudobě, a právě tehdy jsem se potkal se saňovými psy. Vydělávat si na živobytí psaním je zvláštní způsob existence a já v té době prodal dost svých knih, ale nevydělal jsem dost peněz, abych z nich mohl žít. Pracoval jsem na stavbě, jezdil s těžkou mechanizací, sledoval satelity, učil jsem – dělal jsem spoustu věcí, abych se uživil – a najednou mi bylo čtyřicet. Tvrdě jsem dřel, přesto jsem byl skoro švorc. Bydlel jsem se ženou a synem v malém srubu bez tekoucí vody a elektřiny v severní Minnesotě a neměl jsem žádné vyhlídky.

A teď k těm psům.

Stát Minnesota se v té době zle potýkal s bobry. Více či méně je popadl amok a svými hrázemi ve velkém přehrazovali řeky, jejichž voda zaplavovala silnice, pastviny a začínala se dostávat do měst. Když jsem byl kluk, chytal jsem je do pastí a vydělal jsem si tím nějaké peníze. Roz-

hodl jsem se k tomuto způsobu lovu vrátit. Stát vyplácel za každý odchycený kus malou částku a také jsem něco dostal za kožešinu.

Téhle činnosti jsem se věnoval sám a moc úspěšný jsem nebyl, protože jsem pasti musel obcházet pěšky – nebo na lyžích, když napadl sníh – a měl jsem je rozmístěné v délce třiceti kilometrů. Víc to nešlo. (Také mi činilo potíže něco ulovit, a když se mi poštěstilo, měl jsem problém bobra zabít, protože jsem to vlastně dělat vůbec nechtěl.)

Přátelé se doslechli, čím se zabývám, a věnovali mi čtyři starší psy. Jmenovali se Storm, Yogi, Obeah a Columbia. A také mi darovali polámané saně, které bylo třeba opravit. Tak jsem přišel ke spřežení.

Ale to pořád zdaleka neřešilo všechno. Nevěděl jsem, jak psy řídit, anebo si od nich nechat pomoci. Netušil jsem, jak je správně navléct do postrojů a zapřáhnout.

Přesto jsem saně opravil a pokusil se do nich psy zapřáhnout. Psi se víceméně plácali po dvorku, aniž ho opustili, a mě napadlo, že to byl šílený nápad, myslet si, že s nimi někam dojedu, když jediný způsob, jak je přinutit opustit dvůr, je vytáhnout je ven násilím.

Přestal jsem se o to pokoušet, posadil jsem se na pařez a sledoval je. Snažil jsem se vymyslet, jak je přimět k běhu. Nakonec jsem usoudil, že je nelze do výkonu nutit. Musí sami chtít a vy jim to musíte *dovolit*.

Jeden ze psů, Obeah, vypadal, že by se rád vydal na průzkum. Napadlo mě, že by mohl svou zvědavostí strhnout ostatní. Mohl by je vést. A tak jsem ho dal dopředu a ono to fungovalo. Opustili jsme dvorek a uháněli po lesní cestě a já si připadal jako král Yukonu.

Psi přede mnou pádili, já je poháněl a bylo to báječné... Ale nic jsem o tom nevěděl.

Byl jsem ignorant.

Byl jsem tak nasáklý nevědomostí, že mi vůbec nedocházelo, že nic nevím. Nevěděl jsem, na co se mám zeptat, jak otázku správně položit, a nejspíš bych se ani nezačal nic učit, kdyby mi Storm nedal lekci.

Poučila mě jeho krev.

O psím spřežení a o Stormovi se podrobněji rozepíšu později, momentálně postačí, když řeknu, že na začátku jsem si myslel, že vím, co dělám. Psi mě převáželi z místa na místo. Během následujících tří měsíců jsem kladl pasti v délce téměř stovky kilometrů. Uprostřed tuhé zimy jsem se považoval za seržanta Prestona, horského hrdinu, jehož odvážná dobrodružství jsem jako dítě hlтал prostřednictvím rozhlasu.

V tu dobu jsem už měl o tři psy víc – sedmičlenné spřežení – a stan. Z Obeaha se vyklubal dobrý vůdčí pes, lídr. Nejspíš proto, že vypadal přesně tak, jak by měl správný saňový pes vypadat – jako ten, který doprovázel seržanta Prestona. Byl urostlý a podobal se vlkovi, měl hustou šedou hřívu a zakroucený ocas spočívající na zádech. Choval se odměřeně a nechtěl se nechat hladit. Občas na mě zavrčel a dvakrát mě kousl do nohy. Rád se pral s ostatními psy a já se mylně domníval, že takhle se tažný pes chová běžně.

Přínejmenším jsem si takového psa vždycky přál. Jako měl král Yukonu.

S pastmi jsem moc úspěšný nebyl, zato jsem jezdil hodně daleko – trvalo tři dny, než jsem je objel. Jezdil jsem za denního světla. Nenapadlo mě použít čelovku a neměl jsem ponětí, že v noci psi běhají líp. Během dne jsme putovali z místa na místo, já zkontroloval pasti a potom jsem postavil stan a utábořil se na noc. Bylo to krásné.

Se psy jsem spal. Postavil jsem stan, připravil si kari-matku a spací pytel, a potom jsem rozestavil psy do kruhu

kolem sebe a blízko ohně. Za opravdu mrazivých nocí, kdy teplota klesala pod minus deset, patnáct stupňů, jsem si nastěhoval pár psů do stanu a usínal zahříváný jejich dechem. Přes spací pytel jsem cítil, jak jim tluče srdce a jejich duše jsou ve stanu se mnou. I jim bylo příjemně teplo a tiskli se ke spacáku.

Za jedné obzvlášť chladné noci, muselo být třicet nebo pětatřicet pod nulou – jsem se probudil v obležení psů. Tři se dokonce stočili do klubíčka přímo na mně a posloužili mi jako živá přikrývka.

Kvůli téhle blízkosti, všemu tomu běhání a tanečkům, jsem se domníval, že je znám – a právě kvůli tomuto postoji jsem se nic nenaučil.

Jenom jsem přejížděl od pasti k pasti, občas vybral nějakého toho bobra a sám před sebou jsem předstíral, že jsem seržant Preston a šéfuju smečce královských psů.

Dokud mi Storm nedal lekci.

Byl jsem asi dvacet kilometrů od domova. Snesla se noc a mrzlo, až praštělo. Teplota spadla téměř k čtyřiceti pod nulou a já jsem se rozhodl, že než za těchto podmínek spát pod stanem, radši pojedu potmě domů.

Řídit psí spřežení je trochu jako kormidlovat loďku na oceánu. Vzdálenosti bývají až kriticky relativní. Když plujete s větrem v zádech, můžete sto námořních mil urazit za dvanáct nebo čtrnáct hodin v závislosti na síle větru, typu lodi a vašich námořnických schopnostech. Otočte se a plujte tutéž vzdálenost proti větru, a pokud se proti vám navrch postaví mořské proudy, cesta vám potrvá týden, možná dva. Někdy se zkrátka do přístavu nedostanete. Nikdy.

Se psy je to hodně podobné. Urazit třicet kilometrů s psím spřežením, které se pohybuje rychlostí deset kilometrů v hodině – což je průměr – by nemělo trvat déle

než tři hodiny. A někdy to tak i bývá. Ale když saně zpomalí pár centimetrů nového sněhu, anebo extra náklad navíc a k tomu se přidá protivítr, zvládnou psi zdolat jen pět šest kilometrů za hodinu. A najednou se třicetikilometrová štrapáce protáhne na pět, šest nebo dokonce sedm hodin. V takovém případě musíte udělat zastávku a nechat psy odpočinout. Potřebují se prospat a taky nažrat, takže prodleva se prodlužuje.

Všechny tyto věci stály proti mně. Cesta, která měla trvat tři hodiny, se ve skutečnosti protáhla na devět, potmě a v krutém mrazu. A aby toho nebylo málo, mučil nás nový sníh a kopcovitá krajina a plně naložené saně vážily skoro dvě stě padesát kil.

Byla to jedna z nejdelších nocí v mém životě.

Tehdy jsem nevěděl, že za takových podmínek by měli psi dostat syrové maso a tuk. Funguje to stejně, jako když přiléváte do motoru olej. Někdo mi řekl, že maso psům škodí, a tak jsem je krmil pouze granulemi. Vezl jsem jich s sebou pytel a dostali je, když jsem rozbil tábor.

Všechno špatně! Všechno úplně špatně! Tehdy jsem netušil, že bych je měl nejenom nakrmit masem a tukem, ale rozhodně a za žádných okolností jim nesmím dávat suché granule, když je čeká tak strastiplná a namáhavá cesta. Základem psích granulí je rozemleté zrní, které je pro ně bezcenné a nestravitelné. Úlomky obilek mohou být velmi ostré. Když se žaludek pracovního psa sevře, jak pes zatáhne, ostré hrany zrní se promění v droboučké nožíky, rozdírající vnitřek jeho útrobu.

Nic jsem o tom nevěděl.

Stejně jako Storm.

Storm byl skoro typický tažný pes. Vypadal jako žíhaný vlk a měl nádherně šikmé oči. Dokázal natáhnout přední tlapy hodně dopředu, kolem krku měl hřívu a za ní rovný

pevný hřbet. V mnoha směrech byl stále velmi primitivní, ale miloval lidi. Opřel by se vám o nohu a nechal se hladit.

A tahal.

Tahali samozřejmě všichni. Mají to v genech. Někáký starý kód nebo příkaz, který se stal součástí toho, čím tažní psi jsou. Je to základ jejich podstaty. Když je jim šest měsíců a vy je zapřáhnete, táhnou. Není zapotřebí žádný trénink. Je to v nich.

Avšak někteří tahají lépe než jiní. Storm táhl ze svojí samotné podstaty, z nějakého prapůvodního nutkání tak silného, že zkrátka nemohl jinak, i kdyby chtěl.

Dále patřil mezi „pocitivé“ psy. Někteří psi táhnou, a když se unaví, zvolní, avšak vynakládají tolik úsilí, aby to vypadalo, že jedou na plný výkon, přestože ve skutečnosti odpočívají. Flákají se třeba půl kilometru a potom se zase zapojí do práce. Není na tom nic špatného a patří to k běhání. Ale někteří psi nezvolní, ani když toho mají dost, a k těm patřil Storm. Táhl, i když sotva pletl nohama. Říká se jim „pocitiví“, a právě proto bývají zapřáhání častěji než ostatní.

Takže tu noc jsem se ve své nevědomosti vydal na cestu, která měla být tří až čtyřhodinová, takový lehký běh.

A zpočátku to opravdu nebylo špatné.

Objevoval jsem úplně novou krásu. Svítil měsíc v úplňku a svištěli jsme přes jezero. Jenom si to představte – dlouhé zamrzlé jezero v měsíčním světle. Záře odrážející se od sněhu je v ledovém vzduchu tak jasná, že byste si mohli číst knihu, a psům jde chladno k duhu. Na konci jezera se tyčí velký kopec. Jeho úpatí je hustě zalesněné a stezka se vine mezi stromy.

Jak se psi proplétali lesními stíny a stoupali do vršku, zažili jsme podivný druh teplotní inverze, jež způsobila,